

LUDOVÍT HOLOTÍK

ÚLOHA TALIANskej A FRANCÚZskej VOJENSKEJ MISIE
NA SLOVENSKU R. 1919

V súčasnom boji za svetový mier má neobyčajne veľký význam odhaľovanie dobyvačnej a kolonizátorskej politiky západných imperialistov, najmä Spojených štátov, a to tak v prítomnosti, ako i v minulosti. Preto je jednou z dôležitých úloh aj našej marxistickej historiografie, aby objasnila reakčnú úlohu západných imperialistov v dejinách Československa. V prítomnom článku zaoberáme sa časťou tohto problému, úlohou talianskej a francúzskej vojenskej misie na Slovensku po vzniku prvej ČSR. Tento problém nestal sa doposiaľ predmetom historického záujmu. A keďže doterajšia literatúra neobjasňuje dostatočne snahy západných mocností podrobiť si vznikajúci československý štát a neobjasňuje dostatočne ani zradcovskú úlohu českej a slovenskej buržoázie, ktorá dobrovoľne pomáhala upevňovať postavenie cudzích imperialistov u nás, pretože potrebovala ich pomoc v boji proti československému ľudu, bolo potrebné pojať otázku činnosti talianskej a francúzskej vojenskej misie na Slovensku v širších súvislostiach.

Činnosť talianskej a francúzskej vojenskej misie na Slovensku r. 1919 je súčasťou drzého a hrubého vmiešavania sa imperialistických mocností do vnútorných vecí československého ľudu po skončení prvej svetovej imperialistickej vojny, ihneď na prahu samostatnej existencie. Bezprostrednou úlohou francúzskej a talianskej vojenskej misie v ČSR bolo potlačenie revolučného hnutia českého a slovenského proletariátu, ktoré vzniklo pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie a bolo namierené proti základom kapitalistického spoločenského poriadku. Obidve misie súčasne sledovali nezávisle od seba a naopak, ako muselo vyplývať zo základných protikladov v tábore imperialistov proti sebe, podrobenie mladého štátu. Je všeobecne známe, že rozhodný vplyv nakoniec získal v Československej republike francúzsky imperializmus, ktorý mal svojich verných agen-

tov vo vodcoch tzv. zahraničného odboja, v Masarykovi, Benešovi a Štefánikovi. Masaryk, Beneš a Štefánik oddane pracovali za prvej svetovej imperialistickej vojny pre víťazstvo západných mocností a robili prípravy, aby sa naša krajina stala po skončení svetovej vojny vazalom francúzskeho imperializmu.

Treba však zdôrazniť, že nielen francúzsky a taliansky imperializmus sa chcel zmocniť mladého československého štátu. Veľké úsilie o hospodárske a politické podrobenie ČSR vyvíjal aj americký imperializmus, ktorý pod vedením pokryteckého prezidenta Wilsona zahájil ťaženie za dobytie nadvlády nad celým svetom.

* * *

Prvú svetovú imperialistickú vojnu viedla nemecká, ako aj americká, anglická, francúzska a talianska buržoázia „za násilné dobytie cudzích krajín, za porobenie malých národov, za finančné panstvo nad svetom, za delenie a znovurozdelenie kolónií, za záchranu umierajúceho kapitalistického poriadku ohlupovaním a znepriateľovaním proletariátu rozličných krajín“.¹ Po uzavretí prímeria v novembri 1918 vrhli sa americkí imperialisti, ktorých moc za vojny neobyčajne vzrástla, a imperialisti Dohody nielen na bývalé nemecké kolónie, ale aj na krajiny bývalého Rakúska-Uhorska, aby si v nových štátoch zabezpečil sféru hospodárskeho a politického vplyvu. Dravý záujem víťazných imperialistických mocností o štáty, ktoré vyrástli na zrúcaninách starej monarchie, bol o to intenzívnejší, že Veľká októbrová socialistická revolúcia vyrvala z ich rúk bohaté surovinové zdroje a rozsiahle trhy ruskej krajiny. Rozvinutie a upevnenie hospodárskeho vplyvu v štátoch strednej Európy malo americkým, anglickým a francúzskym imperialistom aspoň čiastočne nahradiť straty, ktoré utrpeli oslobodením sa ruského pracujúceho ľudu od jarma kapitalistov a statkárov.

Avšak okrem hospodárskych cieľov sledovali západní imperialisti v strednej Európe po skončení prvej svetovej imperialistickej vojny ďalekosiahle ciele politické.

Vo svojich politických a vojenských plánoch určily západné mocnosti krajinám strednej Európy úlohu verných satelitov. Buržoázni politici Spojených štátov a dohodových mocností pokladali na parížskej mierovej konferencii za nutné vytvoriť „sanitný kordón okolo Sovietskeho štátu tým, že bude zásobené peniazmi a zbraňami Poľ-

¹ V. I. Lenin, *O míru*, Praha 1952, 103.

sko, baltické štáty, Rumunsko a Československo“.² Avšak nešlo iba o hrádzu, ktorá mala zabraňovať prenikaniu socializmu zo Sovietskeho Ruska ďalej do Európy. Stredná Európa sa mala stať základňou pre nástup intervenčných síl, ktoré mali definitívne zničiť výsledky Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie.

Ale aj v krajinách bývalého Rakúska-Uhorska sa pod sviežim vplyvom víťazného nástupu ruského proletariátu rozrástlo revolučné hnutie, vedené robotníckou triedou, ktorého výsledkom bolo rozbitie slepenej a obludnej monarchie. Ako ukázal J. V. Stalin, októbrová revolúcia „nemohla sa obmedziť na územný rámec Ruska. V atmosfére svetovej imperialistickej vojny a všeobecnej nespokojnosti v širokých vrstvách musela sa preniesť do susedných krajín.“³ Oslobodenie utlačovaných národov cárskeho Ruska a „bojová výzva na rozhodný boj proti imperializmu, vrhnutá do sveta sovietskou mocou“⁴, nezostaly bez vplyvu na utlačované národy v ostatnej Európe a medzi nimi aj na Čechov a Slovákov. Pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie prežívaly „národy Rakúska-Uhorska . . . obdobie buržoázno-oslobodzovacieho národného hnutia,“ ale dostaly sa už — ako hovorí J. V. Stalin — do štádia boja proti imperializmu“.⁵ Národnooslobodzovacie revolučné hnutie českého a slovenského pracujúceho ľudu, predovšetkým českej a slovenskej robotníckej triedy, ktorého výsledkom bolo vytvorenie československého štátu, zďaleka prekračovalo hranice boja za národnú samostatnosť a obracalo sa proti samotným základom kapitalistického spoločenského poriadku. A pretože podobné revolučné hnutia prebiehali aj v ostatných krajinách bývalého Rakúska-Uhorska a po skončení vojny neprestávaly, ale naopak, šírili sa ešte s väčšou intenzitou ďalej, považovali americkí, anglickí a francúzski imperialisti za jednu zo svojich prvoradých úloh potlačenie revolučného hnutia v strednej Európe a upevnenie panstva buržoázie v nových štátoch.

Už pri prípravách na uzavretie prímeria počítali západné mocnosti pod vedením Spojených štátov s nutnosťou bojovať proti revolučnému hnutiu, ktoré prebiehalo na území bývalého Rakúska-Uhorska, a ktoré viedlo k rozpadu monarchie. Dňa 1. novembra 1918 sa touto otázkou zaoberala aj Najvyššia vojenská rada v Paríži. Maršal Foch

² *Dějiny diplomacie* III, Praha 1949, 50.

³ J. V. Stalin, *Spisy* 4, Bratislava 1951, 165.

⁴ Tamže.

⁵ J. V. Stalin, *Spisy* 4, Bratislava 1951, 182.

upozorňoval na „nebezpečie bolševizmu“ v krajinách východnej Európy, ktoré opustili nemecké vojská. Podobné obavy ako Foch mal aj najbližší spolupracovník amerického prezidenta Wilsona plukovník House, ktorý patril k hlavným organizátorom protisovietskej intervencie.⁶

Aby zabezpečili existenciu kapitalistického spoločenského poriadku v krajinách strednej a juhovýchodnej Európy, vsunuly víťazné mocnosti do prímeria s Rakúskom článok, podľa ktorého tzv. Spojenci (Spojené štáty, Veľká Británia, Francúzsko a Taliansko) majú právo obsadiť alebo prechádzať so svojím vojskom cez ktorékoľvek územia Rakúska-Uhorska, ak to považujú za účelné a potrebné. Západným imperialistom sa tak umožňovalo obsadenie významných strategických bodov ich vojskom, ktoré malo nielen zabezpečiť úplnú prevahu Dohody v týchto častiach Európy, ale ktoré mali slúžiť aj v protisovietskej intervencii. Pre aké účely mali obsadiť tzv. Spojenci územie bývalej monarchie, hovorí jasne dodatok k štvrtému článku prímeria, ktorý bol prijatý na návrh anglického ministra Balfourda a známeho amerického plukovníka Housa. Podľa tohto dodatku vojenská okupácia bývalého rakúsko-uhorského územia mohla byť uskutočnená nielen z dôvodov strategických, ale predovšetkým pre udržanie poriadku.⁷

O aký „poriadok“ mohlo ísť v slovníku predstaviteľov politiky expanzie a utlačania národov, je veľmi jasné. Robotnícke revolučné hnutie, medzi inými krajinami aj v Československu, na územie ktorého sa tiež vzťahoval dodatok k štvrtému článku prímeria, mohlo byť rozbité vojskami západných imperialistických mocností, ak by to Najvyššia vojenská rada v Paríži uznala za „účelné a potrebné“. Pod zámenkou „udržovania poriadku mal byť udržaný a upevnený buržoázny poriadok aj cestou krutého potlačenia pokrokového hnutia národov usilujúcich o slobodu“.⁸

Vedúcu úlohu v boji proti revolučnému hnutiu v Československu,

⁶ Mermeix, *Les Négociations Secrètes et les Quatre Armistices avec Pièces Justificatives*, Paris 1919, 234.

⁷ Mermeix, c. d., 208—210.

⁸ A. E. Kuninová, *Zmar amerických plánů na dobytí světovlády*, Praha 1951, 126—127. Kuninová ukazuje tiež správne, že „podmienky prímeria právnicko formulovaly „právo“ víťazných štátov na čele s USA, Anglickom a Francúzskom k príprave ozbrojenej intervencie na potlačenie revolučného oslobodeneckého hnutia v Československu, v Maďarsku, v Rakúsku, v Srbsku.“ C. d., 127.

Poľsku, ako aj v Maďarsku a Rakúsku hral americký imperializmus,⁹ ktorý sa stal hlavnou oporou svetovej reakcie a kontrarevolúcie. Spojené štáty zaplavovali po uzavretí prímeria krajiny strednej a juhovýchodnej Európy svojimi agentmi,¹⁰ ktorým boli sverené úlohy diplomaticko-zpravodajské, úlohy hospodárskych agentov a napokon aj úlohy vmiešavať sa do vnútorných záležitostí nových štátov a upevňovať v nich postavenie buržoázie.

Do Viedne prichádza Coolidgeova misia, ktorej úlohou bolo sledovať vývoj udalostí na celom území bývalej Rakúsko-Uhorskej monarchie a Poľska. Coolidge a jeho spolupracovníci mali podrobne informovať prezidenta Wilsona, ktorý viedol americkú delegáciu na mierovej konferencii v Paríži, o stave revolučného ľudového hnutia v týchto krajinách.¹¹

V marci 1919 prichádza do Československa Herbert Hoover, ktorý stál na čele americkej misie American Relief Administration (ARA).¹² Táto misia podvodne o sebe tvrdila, že jej poslaním je poskytovať pomoc hladnému európskému obyvateľstvu. Dovožom potravín a šatstva zo Spojených štátov chcel Hoover tmiť „bolševizmus“ v strednej a juhovýchodnej Európe. V návrhu na organizáciu vývozného a dovozného obchodu Československej republiky, ktorý podala americká hospodárska misia, vedená Hooverom, 20. marca 1919 československej vláde, sa píše, že prezident Spojených štátov vraj pre-

⁹ Americký imperializmus prejavoval o strednú Európu veľký záujem už za svetovej vojny. Hlásateľom využitia strednej Európy pre Spojené štáty bol najmä senátor Hitchcock, ktorý sa stal v americkom senáte tlmočníkom Wilsonovej zahraničnej politiky. Hitchcock patrila k najhorlivejším stúpencom Spoločnosti národov, ktorá podľa Wilsonových predstáv mala slúžiť kontrarevolučným agresívnym snahám amerického imperializmu. Spoločnosť národov aj podľa anglických predstáv „mala byť nielen prostriedkom na zabránenie ďalších vojen, ale aj na zabránenie bolševizmu“. Československá korespondencia I, č. 7 „Z anglické tlače“.

¹⁰ V súvislosti s prítomnosťou rozličných zahraničných agentov v ČSR po skončení vojny píše istý dôstojník generálneho štábu 27. febr. 1919 československej delegácie na mierovej konferencii zaujímavé skutočnosti: „Potraviny nám mala Dohoda poslať a nie komisie, misie, žurnalistov a bohvie akí darmožrúti sa tu ešte teraz objavujú. Čo z toho máme, že sa tu teraz kde-to ide na nás pozrieť ako na divotvorné zviera, hovoria sa krásne veci, ale nikto nám ešte nepomohol. No zkrátka, je to tu teraz horšie ako za najhorších časov vojny.“ Archiv Ministerstva zahraničných vecí, fond Pařížský archiv 4286 (ďalej AMZ-PA).

¹¹ *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference 1919, II, 219, (ďalej F. R. U. S. 1919).*

¹² O ARA obsirnejšie hovorí Kuninová v c. d., 159 a n.

javil hlboký záujem pomôcť Československej republike vrátiť sa do pravidelných pomerov hospodárskej činnosti. Úlohou americkej misie je vraj všetkými hospodárskymi prostriedkami, ktoré majú Spojené štáty k dispozícii, pomáhať „pri vybudovaní nezávislosti československého národa.“¹³

Avšak skutočné ciele tejto dojemnej ponuky Hooverovej misie československej vláde boli celkom iné. Ako vyplýva zo spomínaného návrhu na organizovanie československého dovozu a vývozu, americkí monopolisti sa chceli úplne zmocniť kontroly nad celým zahraničným obchodom Československej republiky. Ani pozadie amerických dodávok potravín a šatstva prostredníctvom ARA nebolo také humánne, za aké ho Američania a ich agenti v Československu vydávali. Americká vláda sa chcela predovšetkým výhodne zbaviť ohromných zásob potravín, najmä konzerv a vojenského šatstva, ktoré sa nashromáždilo za prvej vojny. Východná Európa musela draho kupovať druho-radý americký tovar a americká vláda vydávala túto akciu za prejav svojej neskonalej ušľachtilosti.

Aby americkí imperialisti mohli dôsledne intervenovať vo všetkých krajinách strednej Európy a presadzovať svoje agresívne plány, chceli sa úplne zmocniť kontroly československej produkcie uhlia a kontroly československých železníc. Československých železníc sa chceli zmocniť takým spôsobom, že by ich organizáciou prevzal do rúk americký inžinier.¹⁴ Otázka sústredenia kontroly československých aj všetkých ostatných hlavných železníc bývalého Rakúska-Uhorska v rukách amerického hospodárskeho splnomocnenca v Európe Hoovera stala sa predmetom rokovania na parížskej mierovej konferencii, kde sa proti ostro stavali talianski delegáti. Taliansky imperializmus, ktorý si tiež chcel vytvoriť v strednej Európe a najmä v Československu sféru svojho vplyvu, veľmi nerád sa pozeral na americkú rozpínavosť. Avšak pod hrozbou hospodárskych represálií museli Taliani pred americkým imperializmom kapitulovať.¹⁵

Ešte väčší záujem ako o československé železnice sústredovali západné mocnosti o dunajskú dopravu. Dunaj — veľká dopravná tepna juhovýchodnej a strednej Európy — bol kľúčom pre hospodárske a politické ovládnutie tzv. dunajskej kotliny, ku ktorej sa

¹³ AMZ-PA-2645.

¹⁴ Pozri dokumenty 14 a 15 v práci J. S. Hájk a, *Wilsonovská legenda v dejinách ČSR*, Praha 1953, 204—207.

¹⁵ F. R. U. S. 1919, XI, 105.

radí Slovenskom aj ČSR. Preto Anglicko a Francúzsko už niekoľko desaťročí pred prvou svetovou vojnou usilovali o zmedzinárodnenie Dunaja, aby tak získali krajiny v oblasti dunajskej kotliny do svojich záujmových sfér.

Po skončení svetovej vojny nechceli si už Angličania a Francúzi nechať viac újsť príležitosť a využívali svoju mocenskú prevahu, získanú prítomnosťou anglických a francúzskych vojsk na Balkáne, na vybudovanie nadvlády nad dunajskou dopravou. Iniciatívy v dunajskej doprave sa ujali najmä Angličania. Hlavné slovo v dunajskej medzispojeneckej komisii mal anglický admirál Troubridge.¹⁶ Členmi dunajskej medzispojeneckej komisie boli aj USA, Francúzsko a Taliansko. Zástupcovia ČSR, Rumunska a Juhoslávie nemali na rozhodnutia komisie nijaký vplyv. Rakúsko-uhorské loďstvo rozdeľovali zástupcovia Anglicka, Spojených štátov a Francúzska. Západní imperialisti sa snažili dosiahnuť zmedzinárodnenie Dunaja, čo sa im aj rozhodnutím parížskej mierovej konferencie podarilo. Predseda dunajskej medzispojeneckej komisie admirál Troubridge prehlasoval, že „bude so všetkou energiou presadzovať slobodu vodného toku“.¹⁷ Boj o vplyv na Dunaji bol v podstate bojom proti ná-

¹⁶ V zpráve čsl. delegáta v dunajskej medzispojeneckej komisii sa hovorí, že admirál Troubridge, ktorý sa snaží dosiahnuť primát Anglicka na Dunaji, „sleduje súkromné a zištné ciele“. Podobne aj prednosta jeho štábu Stead, ktorý má veľké investície v naftových prameňoch v Rumunsku. Ústredný vojenský archív, fond Vojenská kancelária prezidenta republiky 4/1331 (ďalej ÚVA).

Zaujímavé skutočnosti o politike Angličanov v Maďarsku podáva vo svojej zpráve z Budapešti, adresovanej V. Šrobárovi dňa 9. septembra 1919, M. Hodža. Hodža medziiným píše, že anglickí dôvernici skupujú akcie Rimamuránskej spoločnosti, Weissovej čepelárskej zbrojovky, priority maďarských dráh ap. Ďalej Hodža pokračuje: „V Budapešti dokonca cieľavedome pracuje iba Anglicko, a to nie pre Dohodu a pre ideu sväzu národov, ale pre seba, pokladajúc Maďarsko za svoju záujmovú oblasť. Nepokladám za vylúčené, že monarchistický prúd, ku ktorému sa anglickí predstavitelia nechovajú odmietavo, bude chcieť Anglicko eskomptovať. ... Dunaj si prisvojuje Troubridge pod rúskom internacionalizácie. Hovorí: „Dunaj je môj“. Šrobárov archív X.

¹⁷ ÚVA-VKPR-4/1331.

Na čo mala slúžiť dunajská doprava západným imperialistom, svedčí rozhodnutie konferencie o plavbe na Dunaji, ktorá sa konala začiatkom marca (pravdepodobne 5.) v Bratislave. Z príkazu anglického delegáta bolo dohodnuté, aby sa rekvirovaly všetky lode na Dunaji k dispozícii pre odvoz ruských zajatcov — nepochybne pre ich použitie v protisovietskej intervencii v južnom Rusku. ÚVA-VKPR-2. Zdá sa, že v súvislosti aj s týmto rozhodnutím dáva anglický major Freeman 13. marca 1919 príkaz československým úradom, aby v Bratislave bol vždy dostatok uhlia pre dunajskú dopravu. ÚVA-VKPR-2.

rodom v dunajskej kotline, za ich hospodárske a politické podrobenie imperialistickými mocnosťami.¹⁸

S hospodárskymi plánmi na ovládanie dunajskej kotliny išly ruka v ruke aj plány na také usporiadanie strednej Európy, ktoré by najlepšie vyhovovali hospodárskym záujmom Spojených štátov, Veľkej Británie a Francúzska, a ktoré by súčasne najviac vyhovovali v boji proti Sovietskemu Rusku.

Západní imperialisti robili proti Československu zákernú politiku. Kým na jednej strane sa snažili ČSR podrobiť hospodársky a politicky, na druhej strane robili už od konca r. 1918 prípravy na obnovenie Rakúsko-uhorskej monarchie a prípadné znovunastolenie Habsburgovcov. V prvej polovici r. 1919 dostávajú československé úrady od svojho zástupcu vo Viedni zprávu,¹⁹ že predstaviteľ anglickej misie vo Viedni plukovník Cunningham a francúzsky vyslanec Allizé robia prípravy k obnoveniu monarchie. Medzi maďarskými a rakúskymi monarchistickými kruhmi, ktoré v Maďarsku predstavovali najreakčnejšie kruhy šľachty a v Rakúsku kresťanskí sociálni demokrati, došlo k dohode o vytvorení akejsi personálnej únie Maďarska s Rakúskom. Maďarskí i rakúski monarchisti dúfali, že pomocou colnej únie dostane sa pod ich vplyv a področia aj Československo. Anglická a francúzska misia vo Viedni tieto rokovania účinne podporovala. Došlo dokonca k rozporu medzi anglickou a francúzskou misiou na jednej strane a talianskou misiou na druhej, keď sa prezradily plány o pokusoch vytvoriť znova monarchiu na čele s cisárom Karolom. Taliani si totiž priali, aby ich severní susedia boli čo najslabší.²⁰

Aby Angličania²¹ a Francúzi zastreli svoje plány na znovuob-

¹⁸ O politike západných imperialistov v dunajskej kotline, predovšetkým USA, obširnejšie hovorí V. T u r o k, Zachvatničeskije plany amerikanskovo imperia-lizma v stranach Jugo-Vostočnoj Jevropy v 1919 godu, Voprosy istorii, 1950, 11, 76 a n.

¹⁹ AMZ-PA-2529.

²⁰ AMZ-PA-2529.

²¹ V zpráve nazvanej K politickej situácii v Uhrách, ktorú poslal z Viedne československý diplomatický zástupca 1. júna 1919 Ministerstvu zahraničných vecí, o monarchistických pikloch západných imperialistov vo Viedni sa píše: „Maďarská šľachta má početné osobné známosti a čiastočne aj príbuzenské sväzky medzi šľachtou francúzskou a anglickou. Angličania boli, pochopiteľne, prví, ktorí sa dali získať pre maďarské plány. Je to skoro výhradne zásluhou princa Windischgrätza, že bývalý cisár Karol bol pomocou Angličanov dopravený v úplnom bezpečí a s najcennejšou časťou svojho privátneho majetku do

novenie monarchie, hlásali potrebu vytvorenia akejsi dunajskej federácie. S týmito plánmi sa stotožňovali aj americkí imperialisti. Americký člen medzispojeneckej komisie v Budapešti generál Bandholz dôverne odporúčal československému zástupcovi v Budapešti Hodžovi vytvorenie „bloku poľsko—česko—maďarsko—juhoslovenského“²². Je nepochybné, že hlavná úloha takéhoto bloku alebo federácie mala spočívať v boji proti Sovietskemu Rusku.

Plány západných imperialistov na obnovenie starej monarchie v hocijakej forme stroskotaly na živelnom odpore širokých mas Československej republiky aj ostatných národov strednej Európy.²³

Pokusy o znovunastolenie starej monarchie mohli byť výsledkom iba dobrodružnej fantázie. Reálny záujem západných imperialistov sa obracal k systematickému podrobovaniu československého hospodárstva. Americká, francúzska a anglická vláda, ako aj monopolistické kruhy na západe poskytovaly Československu rozličné pôžičky, ktoré ho mali uviesť do finančnej poroby. Zahraniční kapitalisti boli ochotní dávať k dispozícii československej buržoázii finančné prostriedky, aby sa upevnilo jej postavenie v Československu, súčasne však chceli získať v ČSR rozsiahle hospodárske výhody. Konečne, všetky zahraničné pôžičky boli viazané na podmienky, že československá buržoázia vyvinie najväčšie úsilie na potlačenie revolučného hnutia československého proletariátu.²⁴

Zahraničný kapitál smeroval plným prúdom aj do československého priemyslu, ktorý dával americkým, anglickým a francúzskym monopolistom nádej na vysoké zisky. Američania javili neobyčajný záujem o vojensko-strategické suroviny v Československu, o uhlie, naftu a farebné kovy. Na Slovensku ich najviac zaujímal bauxit.²⁵

Švajčiarska bez toho, žeby na ňom maďarská alebo rakúska socialistická vláda vynútila vyhlásenie, že sa vzdáva všetkých práv a nárokov na rakúsky alebo uhorský trón.“ AMZ-PA-2529.

²² Hodžova zpráva Benešovi z Budapešti 6. septembra 1919. AMZ-PA-10428.

²³ Jozefa Habsburga, ktorého v lete 1919 nastolilo v Maďarsku niekoľko dôstojníkov a vyšších úradníkov starého režimu za súhlasu francúzskeho generála Franchet d'Esperay a niekoľko členov francúzskej misie vo Viedni a anglického plukovníka Cunninghama, a na ktorom sa zúčastnil francúzsky vyslanec Palloleogue — ako píše 14. augusta 1919 Hodža z Budapešti (AMZ-PA-4298) — zmietla búrka všeobecného odporu maďarského ľudu i okolitých národov.

²⁴ A. E. K u n i n o v á, c. d., 162.

²⁵ 5. novembra píše F. Houdek V. Šrobárovi: „Ententu zaujímajú predovšetkým hospodárske pomery nášho štátu. Interesuje sa veľmi o Slovensko.“ Šrobárov archív XLVI.

V Prahe a iných mestách desiatky amerických firiem zakladaly svoje filiálky.

Podobný záujem o československé hospodárstvo prejavovali aj francúzski a anglickí podnikatelia.

* * *

Najväčšie nároky na nové štáty v strednej a juhovýchodnej Európe si robil francúzsky imperializmus. Francúzsky imperializmus sa chcel zmocniť predovšetkým všetkých nemeckých trhov na európskom kontinente a chcel sa zabezpečiť proti novej nemeckej expanzii začlenením štátov v strednej a juhovýchodnej Európe, najmä Poľska, Československa, Juhoslávie a Rumunska do sféry svojho vplyvu. Aby si francúzski monopolisti uľahčili organizované hospodárske prenikanie do týchto krajín, založili Národný výbor pre hospodársku expanziu do východnej Európy. Členmi predsedníctva tejto spoločnosti boli aj vedúci českí buržoázni politici Karel Kramář a Eduard Beneš.²⁶

V úzkom hospodárskom súručenstve s českou buržoáziou ovládol francúzsky kapitál čoskoro najvýznamnejší československý priemysel. Značná časť akcií Škodových závodov v Plzni sa dostala do rúk francúzskej zbrojárskej firmy Schneider-Creuzot, vítkovické železiarne sa dostaly pod francúzsku kontrolu prostredníctvom Rotschildovcov.²⁷ To sú, pravda, len niektoré z najväčších priemyselných centier, ktorých sa zmocnili Francúzi.

Súčasne si chcelo Francúzsko úplne podrobiť Československo aj politicky a vojensky. Francúzsko vyšlo za svetovej vojny podstatne oslabené. Avšak bolo stále zpomedzi víťazných dohodových mocností najväčšou kontinentálnou veľmocou. Na parížskej mierovej konferencii sa francúzski delegáti v urputných zápasoch s americkým, anglickým a talianskym imperializmom snažili upevniť mocenskú pozíciu svojho štátu, predovšetkým na úct Nemecka.²⁸ V Čes-

²⁶ Československé korespondence I. č. 13, 20. mája 1919. Táto spoločnosť založila aj svoj vlastný časopis France-Europe orientale. Prvé číslo vyšlo 1. apríla 1919.

²⁷ Tento záver si treba urobiť z listu, ktorý posielala Kancelária prezidenta Masaryka 14. februára 1919 Benešovi do Paríža: „K prezidentovi sa dostavil zástupca viedenského Rotschilda, ktorý, ako je známe, okrem iného ovláda Vítkovice. Má sa síť vo Švajčiarsku so zástupcom parížskeho domu. Prezident žiada, aby parížskeho Rotschilda inštruovala francúzska vláda, aby sa dohodol s viedenským (Rotschildom — L. H.) v záujme našej republiky.“ AMZ-PA-10823.

²⁸ *Dějiny diplomacie III*, Praha 1949, 25 a. n.

koslovensku si upevňoval francúzsky imperializmus pozície za pomoci svojich agentov Masaryka, Beneša a Štefánika. Masaryk, Beneš a Štefánik sa orientovali na Francúzsko za prvej svetovej imperialistickej vojny a ich snahou po skončení vojny bolo, aby sa mladý štát dostal do úplného područia francúzskeho imperializmu. Je charakteristické, že Masaryk píše Benešovi z Washingtonu, kde nadväzoval styky s americkou vládou a dojednával pre ČSR pôžičku desať miliónov dolárov, toto: „Chcem pôžičku desať miliónov; Američania sa pýtajú, či to neurazí Francúzov, keď nám oni všetko dávajú. Oznámte Parížu: Americká pôžička má byť praktickým dovršením uznania, ide o politický význam.“²⁹ A v nasledujúcom liste, hovoriac ešte o tejto pôžičke, pokračuje: „Povedzte Francúzom, aby si nemysleli, že je to proti nim. Držať sa Francúzska: ja to robím všade vedome. Napr. keď som prišiel sem,³⁰ išiel som najprv k Jusserandovi³¹ a potom k Amerike.“³² Československá buržoázia, ktorej predstaviteľmi boli Masaryk, Beneš a Štefánik, očakávala od Francúzska ako najväčšej kontinentálnej mocnosti, najviac zainteresovanej na strednej Európe, pomoc navonok i vnútri štátu. Očakávala, že francúzsky imperializmus jej najskôr pomôže upevniť moc proti československému ľudu a súčasne aj proti možnej nemeckej agresii. Podľa názoru T. G. Masaryka, ktorý vyslovil ihneď po skončení vojny, Československo malo utužiť spojenecké sväzky so západnými spojencami aj s hľadiska vojenského. Podľa Masaryka bolo treba organizovať protinemecký východný front pod tým istým komandom ako západný front. Preto požiadal Beneša, aby rokoval o vojenských veciach s francúzskou vládou.³³ Ak sa československá buržoázia orientovala v obave pred nemeckým imperializmom na Francúzsko, počínala si úplne nesprávne. Ukázal to najlepšie ďalší historický vývoj. Československú buržoáziu ani nenapadlo orientovať sa na Sovietske Rusko, ktoré sa stalo novým mocenským činiteľom v Európe, a ktoré jedine mohlo garantovať samostatnosť Československa.

Vojenské spojenectvo Československa s Francúzskom, ku ktorému dával základ Masaryk, bolo len dôsledkom začlenenia ČSR do tábora

²⁹ Archív T. G. Masaryka VIII. Francie 15 e.

³⁰ Do Washingtonu.

³¹ Francúzsky veľvyslanec v Spojených štátoch.

³² ATGM VIII. Francie 15 f.

³³ Z elaborátu *La Situation des officiers Italiens en Bohême*, Archív Vojenského historického ústavu, fond Národnej Rady, 15/10 (ďalej AVHÚ-NR).

imperializmu, v ktorom muselo hrať úlohu služobníka Francúzskeho imperializmu. Redaktor L'Humanité preto celkom oprávnené napísal v lete 1919: „Čechy (myslené Československo — pozn. L. H.) sú základným kameňom systému vazalských štátov, ako si ich predstavuje Francúzsko.“³⁴

R. 1919 prichádza do Československej republiky francúzska vojenská misia, aby tu rozhodne upevnila vplyv francúzskeho imperializmu.

S podobnými úmyslami prichádza do Československa aj vojenská misia talianska.

Avšak najprv bolo potrebné upevniť v ČSR vládu českej a slovenskej buržoázie, upevniť panstvo kapitalizmu, ktoré bolo ohrozené obrovskou vlnou revolučného hnutia českej a slovenskej robotníckej triedy, ktorá sa zdvihla pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie.

Francúzsky a taliansky imperializmus určil svoje vojská práve tak ako imperializmus anglický a americký — ako hovoril V. I. Lenin v novembri 1918 — „na úlohu potlačovateľov a četníkov celej Európy,“³⁵ a preto bol veľmi ochotný spolupracovať s československou buržoáziou pri potlačení revolučného hnutia v ČSR, v ktorej si hodlal vytvoriť sféru svojho hospodárskeho, politického a vojenského vplyvu.

* * *

Československá republika je dielo národnooslobodzovacieho hnutia českého a slovenského pracujúceho ľudu, vedeného robotníckou triedou a inšpirovaného Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou.³⁶ J. V. Stalin napísal: „Októbrová revolúcia je prvá revolúcia na svete, ktorá bola pre robotníkov a vojakov na Západe živým, názorným príkladom, ako sa zachrániť a uviedla ich na cestu ozajstného vyslobodenia z jarma vojny a imperializmu. Povstanie robotníkov a

³⁴ Cit. podľa Československá korešpondencia I., č. 26, 21. augusta 1919.

³⁵ V. I. Lenin, *Sočinenija* 28, 141.

³⁶ Rozhodný vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na vznik Československej republiky bol už dostatočne objasnený; pozri zborník *Veľká októbrová socialistická revolúcia a naše národné svoboda*, Praha 1950, Jurij Křížek — Oldřich Říha, *Bez Velké říjnové socialistické revoluce by nebylo Československa*, Praha 1951, Miloš Gosiorovský, *Príspevok k dejinám slovenského robotníckeho hnutia*, Bratislava 1952, Jindřich Veselý, *O vzniku a založení KSČ*, Praha 1952, Zdeněk Šolle, *České dělnické hnutí za první světové imperialistické války*, Praha 1952.

vojakov v Rakúsko-Uhorsku a v Nemecku, utvorenie rád robotníckych a vojenských, revolučný boj neplnoprávných národov Rakúska-Uhorska proti národnostnému útlaku to dokazuje dosť výrečne.“³⁷

Český a slovenský ľud spájal boj za právo na sebaurčenie národov s ďalekosiahlymi požiadavkami na zlepšenie postavenia pracujúcich, na zdemokratizovanie verejného života. Hybnou silou a nositeľom národnooslobodzovacieho hnutia bol pracujúci ľud, vedený robotníckou triedou. Práve preto presahuje toto hnutie rámec boja za národnú nezávislosť a dostáva sa na platformu boja proti kapitalistickému spoločenskému poriadku. Avšak robotnícka trieda nemala ešte svoju revolučnú stranu, ktorá by bola tento zápas viedla k definitívnej porážke nielen národných utláčateľov, ale aj vlastnej buržoázie. Iba tak sa mohlo stať, že na čelo národnooslobodzovacieho hnutia za asistencie zradcovských pravicových vodcov sociálnodemokratickej strany votrela sa česká a slovenská buržoázia. Pre zradu oportunistickej, sociálnodemokratickej strany, preniknutej úplne buržoáznym nacionalizmom, prišiel v októbri 1918 český a slovenský proletariát o ovocie svojho revolučného boja. 28. októbra 1918 zvestoval rozjasanému českému ľudu povalenie cudzieho jarma Národný výbor, na čele ktorého stáli buržoázni politici Švehla, Rašín, Stříbrný, V. Šrobár a iní, a na Slovensku 30. októbra buržoázna Národná rada v Turč. Sv. Martine ústami M. Dullu, ktorý ešte na začiatku vojny hlásal potrebu zachovania monarchie,³⁸ oznamovala národnú samostatnosť slovenskému ľudu.

Medzi buržoáziou, ktorá sa dostala v októbri 1918 k moci, a českým a slovenským ľuďom panovala veľká priepasť v názoroch na usporiadanie československého štátu. Kým robotnícka trieda všeobecne požadovala, aby československý štát bol založený na „zásadách sociálnodemokratických“,³⁹ čo, i keď, pravda, veľmi nejasne, vyjadrovalo túžbu po takom zriadení, v ktorom by mali pracujúci zaistené všetky práva, československá buržoázia usilovala o pravý opak, aby ČSR slúžila plne predovšetkým jej triednym, sebeckým záujmom. Medzi robotníckou triedou a buržoáziou rozvinul sa ihneď

³⁷ J. V. Stalin, *Spisy* 4, Bratislava 1952, 165.

³⁸ O postoji M. Dulu, ako aj iných predstaviteľov slovenskej buržoázie pozri Zd. T o b o l k a, *Politické dejiny československého národa od r. 1848 až do dnešnej doby*, díl IV, Praha 1937, 47 a n.

³⁹ Robotnícke noviny, 9. decembra 1918. Pozri tiež M. Gosiorovský, c. d., 87.

po vzniku československého štátu ťažký boj o moc a o charakter ďalšieho politického vývoja.

Po rozpade Rakúska-Uhorska, ktoré bolo verným strážcom záujmov buržoázie a statkárov, otriasajú sa v dôsledku revolučného hnutia pracujúceho ľudu základy kapitalistického spoločenského poriadku v českých krajinách a najmä na Slovensku. Preto buržoázna dočasná vláda, ktorú predstavoval Národný výbor v Prahe, snaží sa urýchlene vybudovať taký štátny aparát, ktorý by sa rozhodne postavil proti snahám pracujúcich a potlačil v zárodkoch pokusy o likvidovanie kapitalistického vykorisťovateľského poriadku. Svoju prácu si veľmi uľahčil tým, že v českých krajinách prevzala ihneď „spolahlivý“, v boji proti pracujúcemu ľudu osvedčený rakúsky administratívny a policajný aparát a rozhodla, aby rakúske zákony platili i naďalej. Obavy československej buržoázie neboly neoprávnené. Mala veľmi dobrú príležitosť presvedčiť sa o sile revolučného hnutia, ktorého výsledkom bol aj vznik ČSR.

Avšak tým, že dočasná buržoázna vláda prevzala starú rakúsku byrokráciu a políciu, urobila iba prvý krok k upevneniu svojej moci. Ale aj to bolo možné vykonať iba v českých krajinách. Na Slovensku sa vyvinuly pomery celkom ináč a ako ukážeme ďalej, práve preto sohráva tu zvláštnu úlohu talianska a francúzska vojenská misia.

Buržoázia pre stabilizovanie svojho panstva potrebovala silné a pre ňu spoľahlivé vojsko a výdatné finančné prostriedky. Pri vzniku Československej republiky buržoázia nemala k dispozícii ešte nijaké vojsko, nemala dosť schopných dôstojníkov a vojaci bývalej rakúsko-uhorskej armády pod vplyvom Októbrovej revolúcie neprejavovali veľkú chuť slúžiť za záujmy kapitalizmu.

Za takých okolností musela česká a slovenská buržoázia vidieť vo vodcoch tzv. zahraničného odboja, v Masarykovi, Benešovi a Štefánikovi, ako aj v čl. légiách, ktoré sa v Taliansku a vo Francúzsku pripravovali na cestu do ČSR, svoju záchranu a spásu. Masaryk mohol československej buržoázii poskytnúť vojsko, dostatočne otupené nacionalizmom, mal styky s vládami dohodových mocností,⁴⁰ ktoré dávaly nádej, že bude možné získať v zahraničí úver, ne-

⁴⁰ Najnovšie otázky vzťahu Masaryka, Beneša a Štefánika k dohodovým mocnostiam objasňuje V. Král, *Masaryk, Beneš a osvobozenická legionárska legenda* a v článku Plány amerických imperialistů na světovládu a masarykův první odboj v sborníku *Historie a vojenství*, 1953, č. 1, 116 a n., č. 2, 122 a n.

vyhnutne potrebný na upevnenie otraseného kapitalistického spoločenského poriadku. Trojica vodcov tzv. zahraničného odboja, ktorá sa doma neopierala o nijakú významnejšiu politickú silu a na európskom západe počas svetovej vojny bola v najlepšom prípade iba „druhým železkom v ohni“ českej a slovenskej, ináč zväčša prorakúskej a prouhorskej buržoáznej politiky, stala sa víťazstvom dohodových mocností razom predstaviteľom českých a slovenských vykorisťovateľských tried. Táto skutočnosť vyjadrovala súčasne rýchly prelom vo všeobecne prorakúsko-uhorskej orientácii českej a slovenskej buržoázie na orientáciu novú, na západné mocnosti. Masaryk, Beneš a Štefánik, agenti dohodových štátov za prvej svetovej vojny, nielen uľahčili, ale stali sa predstaviteľmi spojenectva českej a slovenskej buržoázie s francúzskym, americkým a anglickým imperializmom.

Hlavný dôvod spojenectva československej buržoázie so západnými mocnosťami treba vidieť v tom, že sama nemala dostatočné prostriedky na zabezpečenie svojho mocenského postavenia proti českému a slovenskému pracujúcemu ľudu, predovšetkým, pravda, proti robotníckej triede. A tak nehľadiac na to, že podomiela samostatnosť nového štátu už pri jeho zrode, starala sa o to, aby upevnila v ČSR politický, vojenský a hospodársky vplyv imperialistických mocností. Je jasné, že buržoázia v podporovaní prenikania západných imperialistov do československého hospodárstva a do práve sa tvoriacej armády, dopúšťala sa hanebnej zrady na národných záujmoch.

Revolučná situácia v Československu, ktorá ohrožovala panstvo kapitalizmu v jeho základoch, viedla buržoáziu k tomu, aby hľadala záchranu vo vojenskej pomoci dohodových mocností. Vo zvláštnych memorandách⁴¹ upozorňuje 3. novembra 1918 Beneš Spojencov na skutočnosť, že v Rakúsku hrozí „bolševizmus“ a zo špeciálnych dôvodov hrozí vraj ešte viacej v Uhorsku, odkiaľ vraj ľahko môže preniknúť ešte ďalej na západ a zachvátiť aj juhoslovanské a talianske územie. Beneš mieril na najcitlivejšie miesto západných imperialistov, na ich strach z revolučného hnutia v strednej Európe, ktorému venovali práve zvláštnu pozornosť pri stanovovaní podmienok prímeria. Avšak Beneš súčasne upozorňoval Spojencov na to, že československá buržoázia pripravila už zmenu celej administratívy,

⁴¹ E. Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, Dokumenty, Praha 1935, 496—502.

vojenskej a hospodárskej správy, ktorá už vraj riadne funguje. Beneš chcel tak povedať, že na československú buržoáziu sa môžu imperialisti plne spoľahnúť, že ona je ich najoddanejším spojencom proti revolučnému hnutiu. Žiadal však od Najvyššej vojenskej rady,⁴² aby do Československa okamžite vyslala čl. légie z Francúzska a Talianska a s nimi určitú časť francúzskeho a talianskeho vojska.

O dva dni neskôršie podáva už Beneš zprávu⁴³ Národnému výboru do Prahy, že čl. vojsko z Francúzska a Talianska príde ihneď do ČSR a s nimi prídu aj francúzske a talianske oddiely. Niekoľko ráz súčasne vyzýva, aby Národný výbor zabránil nebezpečenstvu rozkladu a krvavých búrok, aby bol za každú cenu zachovaný kľud.⁴⁴

Pracujúci ľud Československa sa neriadil podľa pokynov E. Beneša. O tom nám podáva veľmi jasné svedectvo Kramářov list adresovaný 24. novembra Benešovi do Paríža. Kramář, naplnený obavami z revolučného hnutia, píše, že v Paríži sa mylne domnievajú, že v Československu je eldorádo poriadku a pokoja. Práve naopak „... *my tu zatiaľ trnieme úzkosťou, čo nám prinesú budúce dni, a ako na vykúpenie čakáme na dohodové vojsko, ktoré by nám tu zaistilo kľudný vývoj. A tu počujeme, nepríde z nich nič — iba naši legionári! Neviete si predstaviť, ako to na nás pôsobilo! My tu opravdu sme ako na sopke, každú chvíľu môže nastať výbuch a tam sa všetko bureaukraticky vlečie a vlečie...*“⁴⁵

Kramářov list, napísaný iste pod dojmom zprávy z Paríža, že slúbené a buržoáziou túžobne očakávané francúzske a talianske vojsko nepríde do Československa, vyjadroval trpké sklamanie a obavy všetkých vládnúcich tried, ktoré sa cítily ohrozené hnutím československého proletariátu.

⁴² E. Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, Dokumenty, Praha 499.

⁴³ Tamže, 505.

⁴⁴ Beneš znova a znova zdôrazňoval: „Opakujem, že treba čo najväčší kľud. Máme medzi Spojencami oddaných priateľov a vzbudili sme všade rešpekt, že sme vedeli tak rozhodne udržať poriadok a disciplínu vo vlastných radoch. Bolo by pre nás osudné, ak by sa teraz objavily nejaké vnútorné rozpory a krajina by upadla do anarchie“. *Dokumenty*, 506. 9. novembra znovu opakuje: „Pre naše záujmy a najmä pre konečné presadenie všetkých našich požiadaviek na mierovej konferencii bude (najvýhodnejšie), ak bude u nás čo najrýchlejšie zavedený poriadok a veľmi solídne udržaný.“ *Dokumenty*, 507.

⁴⁵ AMZ-PA 3313. Je príznačné, že hoci Beneš publikoval niektoré Kramářove listy, tento v *Dokumentoch* neuverejnil.

V ďalšej časti listu Kramář prejavuje veľké rozhorčenie nad tým, že vraj legionári v zime a nečase bojujú za záujmy Dohody a Dohoda vraj nemôže poslať 2—3 divízie do nemeckých krajov a na Slovensko, aby si vraj mohli oni — t. j. česká a slovenská buržoázia — trocha voľne vydýchnuť... „Konečne ich potrebujeme aj — žaluje sa Kramář Benešovi — v Prahe, práve cudzie vojská proti hroziacemu boľševizmu.“ So všetkých strán hrozila buržoázii česká a slovenská robotnícka trieda. Kramář si sťažoval najmä na šmeralovcov, ktorí pracujú a organizujú sa a „... my nikdy nevieme ako deň skončí“.

Vláda, na čele ktorej stáli oddaní sluzobníci kapitálu, bola by rada zlomila revolučné hnutie československého pracujúceho ľudu. Kramář v liste Benešovi na plné ústa hovoril o tom, že vláda by proti pracujúcim masám zakročila „... s najväčšou bezohľadnosťou, ale na to potrebujeme úplne spoľahlivé vojsko — a to za daných pomerov je len cudzie, na ktorých propaganda nemôže.“ Zúfalé volanie predsedu vlády Kramářa o pomoc cudzích vojsk prezradzovalo nesmiernu slabosť buržoázie po jej príchode k moci. Podľa jeho názoru ani české vojsko nestačilo proti pracujúcemu ľudu: „Ak pôjdu légie, alebo české vojsko — potečie krv!“⁴⁶

Česká a slovenská buržoázia, ktorá sa dostala 28. októbra 1918 k moci, nenachádzala u širokých mas obyvateľstva nijakú oporu. Preto mohla vláda hľadať podporu iba u imperialistických mocností, čím veľmi jasne ukázala svoj protiludový a zradcovský protinárodný charakter.

Československá buržoázia čakala upevnenie svojho postavenia od príchodu Masaryka a dohodového vojska. V inom liste píše Kramář Benešovi, aby Masaryk a on (Beneš — pozn. L. H.) skoro prišli do ČSR, pretože vraj majú „... aspoň na chvíľu —, pravda, v Čechách nikdy na dlho neopotrebovanú popularitu a autoritu a iste sa Vám podarí uspokojiť našich kandidátov boľševizmu.“⁴⁷ Preto aj buržoázia rozpútala ihneď po vzniku ČSR lživú legendu o Masarykovi, Benešovi a Štefánikovi ako osloboditeľoch českého a slovenského národa, aby zastrela skutočný význam národnooslobodzovacieho hnutia nášho ľudu.

Keď nebolo možno zaistiť príchod cudzích imperialistických vojsk do Československa, vláda, aby postrašila český a slovenský ľud a po-

⁴⁶ AMZ-PA-3313.

⁴⁷ E. Beneš, c. d., 515.

zdvihla svoju slabú autoritu, žiadala, aby vraj prišli aspoň légie „... pod hlavným velením francúzskeho generála! a francúzskeho generálneho štábu ako ententové vojsko — iba to nám dá kľud v Nemecku, v Čechách a na Slovači!“⁴⁸

A tak skutočne o niekoľko týždňov prišla do Československa najprv talianska vojenská misia a neskoršie francúzska vojenská misia, v podstate iba ako náhrada za francúzske a talianske vojsko, ktoré čiastočne bolo zamestnané v špinavej protisovietskej intervencii a vo svojom celku už sýte zločinnou vojnou imperialistov, najmä pod dojmom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie.

Predstavitelia československej buržoázie kládli veľký dôraz najmä na okamžité obsadenie Slovenska dohodovým vojskom. Beneš v spomínanom memorande určenom Spojencom podčiarkoval, že Česi musia vojensky úplne obsadiť Slovensko, lebo bolševizmus hrozí v Uhorsku najviac. Okamžité obsadenie cudzím vojskom žiadal aj Kramár: „Je to pre nás najdôležitejší okamžik, obsadiť celé Slovensko a košicko-bohumínsku dráhu.“⁴⁹ V tom istom liste znova opakuje: „... len skoro naše légie a ententové vojsko na Slovensko.“⁵⁰

Táto zvláštna starostlivosť popredných členov buržoáznej vlády o Slovensko svedčí o tom, že na Slovensku panstvo českej a slovenskej buržoázie bolo zaistené najmenej.

* * *

Na Slovensku sa po 28. októbri 1918 vyvinula odlišná situácia ako v českých krajinách. Kým v českých krajinách sa dočasnej vláde podarilo do istej miery upevniť postavenie buržoázie prevzatím rakúskeho administratívneho a policajného aparátu, na Slovensku to nebolo možné. Po rozklade Rakúska-Uhorska na konci októbra 1918 sa na Slovensku revolučná vlna ďalej rozrastá. Slovenský ľud sa vášnivo obrátil proti všetkým svojim utláčateľom a vykorisťovateľom — statkárom, notárom, obchodníkom.⁵¹ Na mno-

⁴⁸ AMZ-PA-3313.

⁴⁹ E. Beneš, c. d., 516. Dodatok k listu, ktorý písal Kramár Benešovi 16. novembra.

⁵⁰ Tamže. Originál v AMZ-PA-3311.

⁵¹ Pozri K. A. Medvecký, *Slovenský prevrat I—IV*, Bratislava 1930—31. Autor opisuje revolučné hnutie na konci r. 1918 s buržoázneho hľadiska úplne falošne, na základe nekritickej a často do slova prevzatých rozličných spomienok.

hých miestach sám sosadil správne úrady, ktoré mu boli symbolom národného a sociálneho útlaku.⁵² Maďarskí žandári a úradníci urýchlene utekali zo Slovenska, bojac sa hnevu slovenského ľudu. Slovenský ľud tvrdo skoncoval so svojimi ujarmovateľmi a všade sa hlásil o právo národov na samourčenie.⁵³

Po celom Slovensku sa vytváraly rady robotníkov, roľníkov a vojakov.⁵⁴ Medzi slovenský ľud prinášali iskiery revolučného uvedomenia najmä zajatci, ktorí sa vracali z Ruska. V mnohých slovenských mestách vytvárali robotníci a mestská chudoba revolučné červené gardy. V niektorých miestach roľníci parcelovali veľkostatky a lesy,⁵⁵ ničili úradné záznamy o svojom zariadení, odmietali platiť dane.⁵⁶

Panstvo vykorisťovateľského spoločenského poriadku sa nachádzalo pod náporom mohutného, živelného revolučného hnutia slovenského ľudu v smrteľnom nebezpečenstve. Robotnícka trieda spolu s ostatným pracujúcim ľudom Slovenska mohla uchopiť moc do rúk tým skôr, že nastalo obdobie úplného bezvládia,⁵⁷ nebolo nijakej polície ani vojska, ktoré by mohlo hájiť záujmy statkárov a buržoázie. Avšak robotnícka trieda nebola vedená do definitívneho zápasu s buržoáziou.⁵⁸ Vodcovia sociálnych demokratov nielenže nevedeli, ako treba viesť robotnícku triedu k nastoleniu diktatúry proletariátu, ale ani nerobili vôbec samostatnú politiku robotníckej triedy, zrádzali záujmy pracujúceho ľudu a svoju úlohu videli v „udržovaní poriadku“, čiže išlo im tiež ako buržoázii o zachovanie existujúceho spoločenského poriadku. V niektorých slovenských mestách dostaly prechodne do rúk moc dokonca robotnícke rady,⁵⁹ ale ani v ta-

⁵² AVHŮ — italské légie — 26/1. Z elaborátu La situation en Slovaquie.

⁵³ Slovenský denník, I., č. 9, 19. novembra 1918.

⁵⁴ Pozri zprávu Min. s plnou mocou pre správu Slovenska, Komunizmus na Slovensku od prevratu do konce května 1921. Fotokópia v Ústave dejín KSS, originál v AVHŮ.

⁵⁵ V. Š r o b á r, *Osvobozené Slovensko*, Praha 1928, 423.

⁵⁶ AMZ-PA-3547.

⁵⁷ AVHŮ — italské légie — 26/1, Z elaborátu La situation en Slovaquie.

⁵⁸ „Prevrat zastihol socializmus na Slovensku nepripravený. Ak bolo niekoľko významnejších osôb — Slovákov v sociálnej demokracii, pôsobili väčšinou v Budapešti...“ — Komunizmus na Slovensku od prevratu do konce května 1921, fot. AÚDKSS.

⁵⁹ „Maďarské úrady, utekajúc pred postupujúcim čsl. vojskom, prenechávaly moc sociálnodemokratickým vodcom a tí volili ihneď robotnícke rady, ktoré trvaly do toho času, kým prišlo české vojsko.“ Komunizmus na Slovensku... , fot. AÚDKSS.

kom prípade nebola táto moc využívaná v záujme robotníckej triedy. Vzhľadom na to, že na Slovensku nebol vodca v podobe revolučnej strany, ktorý by bol usmernil revolučný rozmach slovenského pracujúceho ľudu, hnutie malo často úplne anarchistický a pogromistický charakter.⁶⁰

V revolučnom hnutí slovenského ľudu videla buržoázia obrovské nebezpečenstvo. Snažila sa mu preto čeliť zakladaním národných rád a národných gárd, ktoré mali v situácii úplného bezvládia obhajovať záujmy buržoázie.⁶¹

Avšak mohutnej revolučnej vlne nemohla slovenská buržoázia čeliť svojimi vlastnými prostriedkami. Obracia sa preto s naliehavými žiadosťami do Prahy o okamžitú vojenskú pomoc. Do Prahy prichádzaly zprávy o revolučnom hnutí na Slovensku už v prvých novembrových dňoch. „*Bolševizmus sa šíri*“, také a podobné zprávy podávajú zo Slovenska predstavitelia slovenskej buržoázie.⁶² Do Národného výboru v Prahe prichádzaly zo Slovenska zvesti, že slovenský ľud povstal proti statkárom a notárom, ktorým sa mstí za utrpenie, hlad a biedu.

4. novembra 1918 dostáva Národný výbor telegrafickú zprávu⁶⁴ od Dr. Kolíska z Hodonína, že západné Slovensko opustila maďarská správa a že v Šaštíne, v Malackách a v Senici sú „*hrozivé pomery*“. Niekoľko ľudí, vraj aj slovenských, „*so zbraňami ruší poriadok*“. Slovenská aj česká buržoázia veľmi zazlievala maďarským úradníkom a žandárom, že opustili slovenské územie, lebo len tak sa vraj mohlo stať, že na Slovensku „*v niekoľkých miestach vypukla úplná anarchia*“.⁶³

Pre buržoáziu a statkárov na Slovensku nastala hrozivá situácia. Preto sa ich zástupcovia obracajú na Národný výbor v Prahe, aby na Slovensko „*bezodkladne vyslal oddiely na ochranu majetku a zaistenie bezpečnosti obyvateľstva*“. Dr. Kolísek žiada aspoň tisíc päťsto vojakov, „*dobře disciplinovaných*“. Súčasne požaduje, aby slovenský odbor Národného výboru v Prahe okamžite prišiel na mo-

⁶⁰ Potvrdzujú to fakty publikované K. A. Medveckým v c. d., III—IV. (Archív).

⁶¹ Národné gardy postupovali veľmi brutálne proti revolučnému hnutiu, pozri napr. V. Šrobár, c. d., 194, tiež M. Korman, *Ako sme pripravovali novú Bratislavu, Pamätný spis na oslavu 15. výročia príchodu československej vlády do Bratislavy*, Bratislava 1934, 55.

⁶² V. Šrobár, c. d., 199.

⁶³ Šrobárov archív I/6.

ravsko-slovenské pohraničie. Jeho úlohou bude, aby Slovensko poučil a uviedol do novej správy, ináč vraj nastane zmätok.

Zprávy zo Slovenska vyvolaly v Národnom výbore veľkú paniku, a preto 6. novembra posielala na Slovensko slovenských buržoáznych politikov, ktorí sa viac-menej náhodne nachádzali v Prahe, Šrobára, Blahu, Dérera a Štefánka vo funkcii dočasnej vlády pre Slovensko.⁶⁴ S dočasnou vládou pre Slovensko, ktorej život trval iba niekoľko dní, posielala Národný výbor četníckeho podplukovníka Hanačika s väčšou skupinou četníkov. Príchod predstaviteľov slovenskej buržoázie na revolučné Slovensko, sprevádzaných četníckymi oddielmi, ktorých úlohou bolo „znovunastoliť verejný poriadok“, symbolicky vyjadroval prot ľudový charakter novej vlády, ktorá sa hneď od začiatku musela opierať proti slovenskému ľudu o četnícke bodáky a pendreky. Úlohou Šrobára, Blahu, Dérera a Štefánka bolo, aby pomocou četníkov podopreli otrášený kapitalistický spoločenský poriadok na Slovensku, aby nastolili panstvo českej a slovenskej buržoázie nad pracujúcim ľuďom Slovenska.

Sám Šrobár priznal, že Národný výbor poveril „svojich štyroch členov Slovákov, aby šli robiť poriadok tam, kde možno a aby zamedzili vzplanutie bolševickej revolúcie.“⁶⁵ Súčasne v tie isté dni poveruje maďarský vládny komisár Bratislavy (mesto bolo v rukách maďarskej správy až do konca r. 1918) Jankó Slovenskú národnú radu v Bratislave,⁶⁶ aby jej predstavitelia išli do dedín ukľudniť revoltujúci ľud. Jankó dal ihneď vyprázdniť pre Slovenskú národnú radu na županskom dome miestnosť s telefónom a dal jej k dispozícii auto. A skutočne, dvaja predstavitelia Slovenskej národnej rady v Bratislave, Juriga a zradcovský sociálny demokrat Počísk, vydali sa okamžite v aute maďarského župana a pod slovenskou zástavou po dedinách, aby v záujme maďarskej aj slovenskej buržoázie tlmili revolučnú náladu ľudu a aby zabránili „bolševizmu.“ Slovenská buržoázia vo veľkom strachu pred revolučným vystúpením slovenského ľudu neváha sa už v čase existencie československého štátu spájať proti slovenským pracujúcim ani s maďarskou buržoáziou. To len dokazuje, že slovenská buržoázia v boji

⁶⁴ V. Šrobára, c. d., 194.

⁶⁵ Tamže, 302.

⁶⁶ M. Korman, Ako sme pripravovali novú Bratislavu, Pamätný spis na oslavu 15. výročia príchodu československej vlády do Bratislavy 1934, 55.

proti revolučnému hnutiu na Slovensku neštítala sa používať nijaké prostriedky.

Aby si československá buržoázia zaistila výsostné postavenie na Slovensku, musela najprv rozbiť revolučné hnutie slovenského ľudu. Na to však nemala dosť četníkov a vojska. A práve preto sa česká a slovenská buržoázia sústreďovala na to, aby prinútila vlády dohodových štátov vyslať vojská do ČSR. 6. novembra oznamujú z Prahy Šrobárovi do Hodonína, že za „mesiac nás okupujú Francúzi a Angličania“.⁶⁷

Zatiaľ na Slovensko urýchlene prichádzaly četnícke a vojenské oddiely ako nástroj moci českej a slovenskej buržoázie. V druhej polovici novembra oznamuje sa z úradu čsl. splnomocnenca vo Viedni, že k nim prichádzajú delegácie obchodníkov zo Slovenska, ktorí žiadajú ihneď obsadenie Slovenska čsl. vojskom. V týchto delegáciách boli Maďari aj Nemci, ktorých viedol k tomuto kroku strach pred slovenským ľudom. V zpráve viedenský splnomocnenec hovorí, že v obciach, do ktorých prišlo československé vojsko, bol ihneď urobený poriadok a bolo nariadené vrátiť ulúpený majetok. V závere si však sťažuje, že je málo vojska na obsadenie celého Slovenska.⁶⁸ Táto skutočnosť viedla brnenský národný výbor k tomu, že sa 16. novembra usniesol navrhnúť Národnému výboru v Prahe, aby okamžite telegrafoval do Belehradu veliteľovi dohodových vojsk francúzskemu generálovi Franchetovi d'Esperey, aby tento vyslal vojenské oddiely, ktoré by zakročily na Slovensku.⁶⁹ Aj z úradu splnomocnenca vo Viedni volá sa po čo najrýchlejšom obsadení Slovenska Dohodou, na čo sú vraj potrebné aspoň tri divízie.⁷⁰

Strach pred revolučným hnutím českého a slovenského ľudu bol najvýznamnejší činiteľ pri rozhodovaní nových buržoázných vládov. Slovensko, kde nebolo možné prevziať starý administratívny a policajný aparát, ktorý by bol pohotove previedol moc z rúk maďarských vládnúcich tried do rúk novej vlády, stalo sa najslabším miestom pri stabilizácii moci československej buržoázie.

A práve preto vynakladala nová buržoázna vláda veľké úsilie, aby Slovensko okamžite obsadilo vojsko západných imperialistov. Minister národnej obrany Kľofáč nechcel sa zrejme za nijakú cenu

⁶⁷ Šrobárov archív I/10.

⁶⁸ AMZ-PA-2518.

⁶⁹ Šrobárov archív I/31.

⁷⁰ AMZ-PA-2518.

uspokojiť Benešovou správou, že francúzske a anglické vojsko, zamestnané na iných miestach, nemôže prísť československej buržoázii na pomoc. Klofáč sa žaluje Benešovi, že Dohoda „*necháva nás, ktorí jediná by sme mohli byť uchránení od bolševizmu, v povážlivej situácii*“.⁷¹

2. decembra žiadal Klofáč Beneša, aby v Paríži okamžite zariadil obsadenie Slovenska francúzskym vojskom. Žiadal aspoň jeden prápor, ktorý by obsadil Bratislavu, Žilinu a dunajskú líniu.⁷² Ten istý deň poslal Klofáč aj hlavnému veliteľstvu dohodových vojsk správu o politickej a vojenskej situácii v Československu. Vo svojej správe upozorňoval čl. minister národnej obrany, že je nevyhnutne potrebné, aby bratislavskú továreň na traskaviny ihneď obsadilo dohodové vojsko, francúzske, anglické alebo americké. Podľa Klofáča obsadenie Bratislavy malo umožniť Dohode kontrolu výroby traskavín, aby vraj neboli použité „*na účely smerujúce proti dohodovému vojsku*“. Svoju žiadosť odôvodňuje tým, že v prípade vypuknutia bolševizmu v Uhorsku je nebezpečenstvo, že by sa ľud sám ozbrojil, ak by zásoby neboli dostatočne strážené.⁷³ Klofáč považoval za bezpodmienečne potrebný nielen príchod dohodového vojska na Slovensko, ale zdôrazňoval, že aj československé vojsko musí na Slovensko postupovať pod zástavou Dohody a že tu musí obsadiť dôležité strategické body podľa rozkazu najvyššieho veliteľa dohodových vojsk.

Na naliehanie československej vlády 12. decembra 1918 skutočne Bratislavu obsadilo 240 francúzskych vojakov,⁷⁴ ktorých úlohou bolo stlmiť revolučný rozmach bratislavských pracujúcich. Francúzske vojenské velenie nemalo však dosť vojska, ktorým by mohlo vyhovieť želaniam pražskej vlády. Ani francúzske vojsko sa v Bratislave dlho nezdržalo. Dohodové vojsko na Balkáne, v ktorého pomoc dúfala československá buržoázia, podliehalo rastúcemu rozkladu a úpadku disciplíny. Aj vo francúzskom a anglickom vojsku našla Veľká októbrová revolúcia svieži a zdravý ohlas.

Predstavitelia československej buržoázie odôvodňovali nevyhnutnosť obsadenia Slovenska aj snahami maďarskej buržoázie zachovať

⁷¹ AMZ-PA-3564.

⁷² AMZ-PA-3538.

⁷³ AMZ-PA-3565.

⁷⁴ Fr. S l a d k ý, *Obsadenie Bratislavy čl. vojskom, Pamätný spis na oslavu 15. výročia príchodu československej vlády do Bratislavy*, Bratislava 1934, 20.

integritu starého Uhorska a tak udržať slovenský národ aj naďalej v národnej porobe. Je nepochybne pravda, že maďarskí kapitalisti, ktorí na Slovensku vlastnili textilné, drevárske, železiarske podniky, a maďarskí statkári, ktorí držali vo svojich rukách veľkú časť slovenskej pôdy, snažili sa zubami-nechtami zabrániť národnému oslobodeniu Slovákov. Z Maďarska od polovice novembra Károlyiho vláda vyslala oddiely vojakov na Slovensko, ktoré brutálne postupovali proti revolučnému hnutiu slovenského ľudu, a súčasne sa usilovali znovu nastoliť panstvo maďarských vykorisťovateľských tried. Slovenský ľud sa však takmer jednomyselne postavil za Československú republiku. Odrazil aj plány maďarskej buržoázie na rozdelenie Slovenska vytvorením akéhosi komického, pseudoštátneho útvaru na čele s prešovským župným archivárom Dvorcsákom.⁷⁵ Medzi československou a maďarskou buržoáziou sa rozpútal spor o stanovenie južnej slovenskej hranice, ktorý sa dlho vliekol, a do ktorého sa obidve strany snažily zainteresovať čo najviac západných imperialistov.

Československá dočasná vláda by sa bola mohla v boji s maďarskou buržoáziou oprieť o slovenský ľud,⁷⁶ ak by bola ochotná splniť jeho požiadavky, ktoré mali zlepšiť sociálne postavenie pracujúcich. Koncom r. 1918 a začiatkom r. 1919 prichádzajú z mnohých slovenských miest rezolúcie,⁷⁷ v ktorých slovenský ľud rozhodne vystu-

⁷⁵ Pozri V. Chaloupecký, *Zápas o Slovensko 1918*, Praha 1930, 96 a n.

⁷⁶ Buržoázny historik V. Chaloupecký tvrdí o možnosti oslobodenia Slovenska, prirodzene, pravý opak. Hovorí: „V Prahe stačilo skutočne dosadiť iba revolučnú vládu a celý štátny a správny aparát ihneď fungoval. Viedeň rezignovala. Niečo podobné bolo na Slovensku nemožnou vecou. A pretože ani česká vojenská moc nebola v tom čase dostatočná, jediná nádej a jediná cesta zo stáročného uhorského zajatia bola cesta cez Paríž: zákrok Dohody. A možno povedať vopred, že táto jediná cesta Slovensko aj oslobodila.“ V. Chaloupecký, c. d., 127. Toto Chaloupeckého tvrdenie je úplne lživé. Slovenský ľud sa oslobodil spolu s českým sám, vďaka národnooslobodzovaciemu zápasu, inšpirovaného Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou. Úlohou Dohody, ako aj čl. légii malo byť nastolenie čl. vládnej moci na Slovensku shora, bez účasti ľudu a naopak, proti ľudu.

⁷⁷ Vo viacerých rezolúciách z rozličných slovenských miest vyjadrujú miestni politickí činitelia rozhodné pranie, aby Slovensko tvorilo s českými krajinami jeden spoločný štát. Tak napr. v Solivare sa 15. decembra 1918 usnieslo okolo tisíc zástupcov rozličných obcí na východnom Slovensku na rezolúcii, v ktorej vyhlasujú, že nesúhlasia s pánmi v Košiciach, (t. j. s Dvorcsákom a spol.), že ich nepovažujú za svojich zástupcov a jednohlasne sa stavajú za Československú republiku, v ktorej žiadajú „slovensku samospravu a pelnu slovensku šlebođu“. Župný archiv Prešov.

puje proti snahám maďarskej buržoázie o obnovenie starého Uhorska.

Pražská vláda, aj Vavro Šrobár, ktorého 7. decembra menovala ministerská rada ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska, dávala prednosť obsadeniu Slovenska vojskom, četníkmi a sokolmi, ktorí predstavovali vybraný buržoázny živel. Československá buržoázia takto chcela úplne ochromiť revolučné hnutie slovenského ľudu a dostať pevne moc do svojich rúk.

V súvislosti so snahami československej buržoázie oprieť sa proti ľudu o západných imperialistov slovenská buržoázia začala vysoko vynášať zásluhy západných mocností o národné oslobodenie Čechov a Slovákov. Už v Deklarácii slovenského národa z 30. októbra spomína sa americký prezident Wilson ako inšpirátor myšlienky práva národov na samourčenie.⁷⁸ V manifeste Slovenskej národnej rady zo dňa 8. novembra 1918 sa hovorí, že Wilson „ako sudca sveta pririekol nášmu dosiaľ utlačovanému národu právo, aby si svoje žitie a bytie spravoval.“⁷⁹ Slovenská buržoázia, aby paralyzovala vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na slovenský ľud a zakryla jej zásluhy v národnooslobodzovacom hnutí československého ľudu, rozduchovala divokú legendu o Wilsonovi, o amerických, francúzskych a anglických imperialistoch ako o osloboditeľoch našich národov. Keď sa sišli slovenskí členovia Národného shromaždenia a župani v marci 1919 v Bratislave, vyzdvihli M. R. Štefánika a Osuského, platených agentov imperialismu, ako najzaslúžitejších príslušníkov slovenského národa.⁸⁰

Ako ďaleko išlo kozmopolitné plazenie sa slovenskej buržoázie pred Wilsonom, predstaviteľom amerického imperialismu, možno vidieť z toho, že hlavné mesto Slovenska premenovali v novembri 1918 na Wilsonov (niekde hovorili tiež Wilsonovo mesto).⁸¹ Avšak zdá sa, že samotnej buržoázii sa to zdalo napokon veľmi servilné, pretože začiatkom roku dostáva starý Prešporok meno Bratislava.

⁷⁸ M. Grečo, *Martinská deklarácia*, Turčiansky Sv. Martin 1947, 112.

⁷⁹ Leták z manifestu Slovenskej národnej rady zo dňa 8. novembra 1918, Šrobárov archív I/51.

⁸⁰ Kópie telegramov Štefánikovi a Osuskému AMZ-PA-10789.

⁸¹ Pozri napr. V. Šrobár, c. d., 463. Ešte v telegrame Zemského veliteľstva v Brne generálovi Piccionemu č. 1631 zo dňa 28. januára sa hovorí „... podľa oznámenia min. nár. obr. a župana Zocha z *Wilsonovho mesta* v Malackách sa značne šíri boľševické hnutie, preskúmajte tamojšie pomery ihneď a odošlite podľa potreby vojenský oddiel na posilnenie tamojšej posádky.“ VŮA-Slovensko 1919.

Vyzdvihovanie predstaviteľov západných imperialistov, ako aj vojsko západných imperialistov malo v ČSR slúžiť jedinému cieľu — upevneniu panstva československej buržoázie.

Československá vláda sa zúfalo snažila o to, aby Slovensko obsadilo dohodové vojsko, ktoré sa nachádzalo v Srbsku a v južnom Maďarsku. V. Šrobár vo svojich pamätiach píše, že „*podľa dohodnutia československej vlády s Dohodou bude i Slovensko obsadené a chránené piatimi divíziami južného dohodového vojska, pričom pripadá hlavný úkol československým légiám, ktoré sú na pochode z Talianska.*“⁸² No nakoniec z príčin, o ktorých sa už hovorilo, ostalo iba pri čsl. légiách, zpočiatku len talianskych a neskoršie aj francúzskych. Avšak museli prísť aspoň talianski a francúzski dôstojníci, ktorí mali v boji proti revolučnému hnutiu väčšie skúsenosti, a ktorí mali zvýšiť autoritu československej buržoázie.

* * *

Odchod čsl. légií z Talianska bol hlásený už na 7. decembra 1918. Avšak do Československa začaly prichádzať až v druhej polovici decembra 1918. Prvé prichádzaly do Československa légie z Talianska; v Taliansku boli légie početnejšie a talianska vláda dala k dispozícii vagóny a lokomotívy na ich urýchlené prevezenie.

Talianska vláda vychádzala čsl. vláde ochotne v ústrety tiež preto, že si chcela vytvoriť v Československu sféru svojho vplyvu. Taliansky imperializmus, ktorého chůtky za svetovej vojny obrovsky vyrástli, sledoval v ČSR ďalekosiahle ciele. Čsl. légie z Talianska viedla talianska vojenská misia, ktorá mala okolo päťsto členov, z toho 127 dôstojníkov.⁸³ Veliteľom talianskej misie bol menovaný generál Piccione. Keď odchádzal Piccione v sprievode prezidenta Masaryka 18. decembra do Československa, podáva americký vojenský atašé v Ríme americkej delegácii na parížskej mierovej konferencii hlásenie, že generál Piccione má prevziať velenie československej armády. Atašé oznamuje, že podľa zprávy talianskej tlače bude Piccioneho úlohou organizovať novú čsl. armádu, v to počítajúc aj čsl. vojsko vo Francúzsku ako dve divízie čsl. légií z Talianska, ktorým velia generáli Boriani a Rossi.⁸⁴ Talianska vláda

⁸² V. Šrobár, c. d., 292.

⁸³ R. Kalhous, *Budování armády*, Praha 1936, 77.

⁸⁴ PRFR, 1919, I. 464.

sa chcela zrejme pod rúškom organizovania čsl. vojska zmocniť kontroly nad celou československou armádou a ovládnuť ČSR politicky a hospodársky.

Československá vláda privítala s veľkou radosťou čsl. légie z Talianska, ktoré prišli pod komandom talianskej vojenskej misie, a ihneď ich vyslala na Slovensko. Podľa jej názoru na Slovensku boli légie pod talianskym velením najviac potrebné pre urýchlené potlačenie revolučného hnutia. Z rozhodnutia prezidenta Masaryka celá talianska vojenská misia bola odkomandovaná na Slovensko. 25. decembra 1918 sa stal generál Piccione veliteľom všetkých operujúcich čsl. vojsk na Slovensku. Na Slovensku boli to jednak čsl. légie z Talianska a jednak vojsko, ktoré vláda narýchlo zorganizovala z domácich zdrojov.⁸⁵ Masaryk sledoval sverením Slovenska talianskej vojenskej misie dva ciele: úlohou talianskej vojenskej misie na Slovensku bolo rýchlo potlačiť revolučné hnutie slovenského ľudu, zastrašiť ho a upevniť moc československej buržoázie v tejto časti republiky, súčasne však sa chcel Masaryk zbaviť talianskej vojenskej misie a oddialiť ju od vplyvu na vedenie čsl. armády. V čase príchodu talianskej vojenskej misie do ČSR bola československá buržoázia už úplne zapredaná francúzskemu imperializmu. V Paríži prebiehali rokovania o príchode francúzskej vojenskej misie do Československa, ktorá mala vziať organizovanie čsl. vojska do svojich rúk.⁸⁶

V inštrukciách, ktoré vydal minister národnej obrany Kľofáč 27. decembra Piccionemu o pomere vojenského veliteľstva k civilnej správe na Slovensku, sa hovorilo, že úlohou vojenských oddielov je udržiavanie poriadku, zaistenie osobnej slobody, verejného a súkromného majetku a výdatná podpora pri uskutočňovaní zákonitých nariadení. Talianske vojenské velenie malo napomáhať v stabilizovaní buržoáznej moci a malo dbať o to, aby staré úradníctvo v krajoch sa pripojovalo k novému štátu a ostalo na svojom mieste.⁸⁷

Predstavitelia slovenskej buržoázie interpeľovali 15. novembra 1918 veľmi búrlivo v Národnom shromaždení, aby na Slovensko bolo bezodkladne vyslané cudzie vojsko. Kramárovi — ako hovorí Chaloupecký — sa trochu podarilo ukludniť rozbúrené mysle slo-

⁸⁵ Bližšie o vojenských silách na Slovensku pozri Zd. Ježek, *Boj o Slovensko v letech 1918—1919*, Praha 1928.

⁸⁶ La Situation des officiers Italiens en Bohême AVHÚ-NR-15/10.

⁸⁷ V. Šrobár, c. d., 461 a n.

venských politikov ubezpečením, že hádam do desiatich dní prídu dve divízie talianskych légii a jedna francúzska a tým, že sa slovenskej buržoázii vyhovie. Aj Hodža ako predstaviteľ čsl. misie v Budapešti žiadal Francúzov, aby na Slovensko prišli dve divízie pod francúzskym komandom.⁸⁸ Slovenská buržoázia, práve tak ako česká, zúfalo volala o pomoc cudziu soldatesku proti slovenskému pracujúcemu ľudu.

Preto po príchode talianskej vojenskej misie na Slovensko s dvoma divíziami talianskych légii V. Šrobár, referenti jeho ministerstva, ako aj všetky nové správne úrady, predovšetkým župani, nadväzujú s talianskymi dôstojníkmi najužšie styky, aby mohli spoločne postupovať proti revolučnému hnutiu. Príslušníci talianskej vojenskej misie prevzali vojenské velenie všetkých najdôležitejších miest na južnom Slovensku, hrubo zasahovali do vnútorných záležitostí československého ľudu.

Talianska vojenská misia sústredila veľkú pozornosť na boj proti revolučnému hnutiu, a to vo vojsku, ale aj mimo vojska. 9. januára 1919 upozorňuje gen. Piccione rozkazom č. 9 veliteľov útvarov, že sa v celej krajine zistila „zosilnená činnosť elementov boľševických a príbuzných...“. Veliteľ čsl. vojsk na Slovensku varuje podriadených dôstojníkov pred „boľševickou činnosťou“, ktorá sa vraj prejavuje prednáškami, schôdzkami, a rozširovaním proklamácií, a ktorá hrozí vraj aj vojsku. Piccione dôrazne žiada, aby velitelia, ktorým je rozkaz adresovaný, v každom prípade zakročili „proti úsiliu boľševikov“. Na základe tohto rozkazu taliansky plukovník Gambi, veliteľ posádky v Lučenci, nariaďuje, aby „boľševické elementy“, ak sa pokúsia o propagandu, boli „bez všetkého zatknuté a vsadené do väzenia“.⁸⁹

Čsl. légie sa pod vedením talianskych dôstojníkov správaly k obyvateľstvu na Slovensku neobyčajne drsne. Zvlášť brutálne sa správaly k pracujúcemu ľudu, najmä maďarskému. Kým československé úrady často ochraňovali záujmy statkárov maďarskej národnosti, maďarským a slovenským pracujúcim odopierali základné práva. Legionári postupovali často tak, že vyvolávali všeobecnú nespokojnosť obyvateľstva. Vtedy aj Piccione vo svojich prednáškach, ktoré konal pre dôstojníkov v rozličných mestečkách, považoval za potrebné upozorniť, aby sa légie v zachádzaní s obyvateľ-

⁸⁸ V. Chaloupecký, c. d., 99 a 143.

⁸⁹ Šrobárov archív, XL.

stvom miernily, že vraj na neho sa v otázkach jednania s obyvateľstvom možno plne spoľahnúť, lebo on má dlhú vojenskú prax a skúsenosti, ako treba spravovať provincie.⁹⁰

Ale aj medzi niektorými legionármi rástol odpor k úlohe, ktorou ich poverila vláda. Medzi legionármi sa hovorilo, že „naše vojsko je tu len preto, aby kapitalisti mohli ďalej vykorisťovať úbohý slovenský ľud, my slúžime len kapitálu.“⁹¹

Proti pokrokovu smýšľajúcim vojakom postupovali talianski dôstojníci veľmi tvrdo. Stalo sa, že časť legionárov sympatizovala so slovenským ľudom, ktorý vystupoval nepriateľsky proti statkárom a proti buržoázii vôbec. Talianske velenie označilo týchto legionárov za „boľševikov“, proti ktorým je vraj potrebné prísne zakročiť. Súčasne žiadalo talianske velenie internovanie troch čsl. vojakov „pre podozrenie z boľševizmu“ a jeden z nich „ako zvlášť nebezpečný“ mal byť dokonca internovaný do Talianska.⁹²

Avšak aj po obsadení Slovenska čsl. légiami, vedenými talianskou misiou, revolučná nálada na Slovensku neutuchá, naopak, na niektorých miestach dostáva uvedomelejšie formy.

Hlavnou príčinou revolučného hnutia pracujúcich más Slovenska bola neobyčajne zlá zásobovacia situácia, všeobecný nedostatok potravín, uhlia a šatstva a obrovská nezamestnanosť. Pracujúci sa domáhali, aby boli vyplatené demobilizačné príspevky pre vojakov, aby bola vo fabrikách začatá práca a zlepšená zásobovacia situácia. „So všetkých strán hlásia úrady, že vojaci a ich rodiny sa domáhajú príspevku. Ľudia hrozia vzburami“ — hovorilo sa na porade Šrobárových referentov 10. januára 1919 v Bratislave.⁹³

Nespokojnosť širokých más prepukla vo februári 1919 v mohutné štrajky a demonštrácie. 3. februára začal v Bratislave štrajk železničiarov a telefonných zamestnancov.⁹⁴ Ten istý deň dostáva Vojenská kancelária prezidenta republiky zprávu, že z Lučenca sa hlási veľké podráždenie obyvateľstva a z Bratislavy a Košíc pripra-

⁹⁰ ÚVA-VKPR-5. Piccione v prednáške tiež hovoril, že „disciplína je zlá; dávať sa na zlú cestu... Vaša vlasť je zdravá a silná, ale ak sa vy nezastavíte na nebezpečnom scesti, po ktorom ste začali kráčať, boľševizmus, ktorý až dosiaľ našiel vaše hranice uzavreté, prekročí ich a otrávi vám krv.“

⁹¹ AMZ-PA 3547.

⁹² AMZ-PA-3546.

⁹³ V. Šrobár, c. d., 418.

⁹⁴ AMZ-PA-4273, Situačná zpráva pre Vojenskú kanceláriu prezidenta republiky.

vovaná vzbura civilného obyvateľstva. Na žiadosť ministra Šrobára sa urobila príprava k vyhláseniu stanného práva v Bratislave.⁹⁵ Šrobár konal rýchle prípravy s talianskym velením mesta Bratislavy na potlačenie hnutia pracujúcich. V noci z 3. na 4. februára dal uväzniť a internovať vodcov bratislavského proletariátu.⁹⁶ V spolupráci s talianskymi dôstojníkmi donútil Šrobár telegrafných a telefónnych zamestnancov ďalej pracovať pod vojenským dozorom. Pod vojenský dozor sa dostala aj železničná doprava, ako aj činnosť všetkých správnych a policajných úradov.⁹⁷ 5. februára vypukol generálny štrajk v Spišskej Novej Vsi,⁹⁸ 6. februára začaly štrajky v Komárne, v Nových Zámkoch a v Nitre.⁹⁹ Situácia smerovala ku generálnemu štrajku všetkých železničných zamestnancov.

Československá vláda sa snažila odbaviť revolučné hnutie na Slovensku lživým tvrdením, že je „inšpirované a živé v Budapešti“. Avšak bola si dobre vedomá toho, že sa za ním skrýva revolučná sila proletariátu. Poučily ju o tom najmä udalosti, ktoré sa prihodily 12. februára v Bratislave.¹⁰⁰ Bratislavskí pracujúci ohlásili na deň 12. februára protestné shromaždenie proti ťažkým životným podmienkam, proti nedostatku potravín a uhlia. Shromaždenie bolo povolené. Talianski legionári pod velením talianskych dôstojníkov sa už od rána pripravovali zakročiť bezohľadne proti demonštrantom. Všetky dôležité budovy a strategické miesta obsadilo vojsko. Okolo 14. hod. sa začali bratislavskí pracujúci, medzi ktorými boli predovšetkým robotníci, shromažďovať na Wilhelmovom námestí. Už o 14,15 začal konflikt medzi demonštrantmi a vojakmi. Legionári chceli zabrániť, aby shromaždenie prebehlo. Demonštranti však neustúpili pred legionárskymi pažbami, naopak, násilie so strany vojenských orgánov zvyšovalo ich rozhorčenie. Plukovník Barecca, taliansky veliteľ mesta, žiadal, aby sa shromaždení okamžite rozišli a keď sa tak nestalo, dal rozkaz k paľbe. Na dlaž-

⁹⁵ ÚVA-VKPR-2, Situačná zpráva zo 4. februára.

⁹⁶ ÚVA-VKPR-2, Dodatok k situačnej zpráve zo 4. februára 1919.

⁹⁷ Tamže.

⁹⁸ AMZ-PA-4272, Situačná zpráva pre VKPR.

⁹⁹ AMZ-PA-4275, Situačná zpráva pre VKPR.

¹⁰⁰ Obširnú zprávu o udalostiach 12. februára v Bratislave podáva vláde gen. Piccione, AMZ-PA-3552. Na druhej strane však je potrebné upozorniť na fakt, že maďarská buržoázia nie zriedka pokúšala sa a aj zneužívala boj maďarského proletariátu proti kapitalistickému vykorisťovaniu a jeho záujmom slúžiacej čl. vláde pre svoje vlastné triedne sebecké ciele a pre politiku revizionizmu, ktorá tiež slúžila iba maďarským vykorisťovateľským triedam.

be ostalo 6 mŕtvych a niekoľko desiatok ranených bratislavských pracujúcich. Brutálny zákrok legionárov pod vedením talianskych dôstojníkov iba v plnej miere odhalil bratislavským pracujúcim, ako aj poctivým príslušníkom čsl. légii, že nová vláda je vláda buržoázneho teroru, ktorý je zameraný proti základným právam širokých mäs obyvateľstva.

Talianska vojenská misia mala na surových zákrokoch proti obyvateľstvu významný podiel.

Aby mohli byť talianski dôstojníci lepšie využívaní pri potlačovaní revolučného hnutia na Slovensku, V. Šrobár žiadal, aby sa hlavný veliteľ čsl. vojsk operujúcich na Slovensku, generál Piccione, ktorý si zvolil najprv za svoje sídlo Kromeříž, presťahoval bezodkladne do Bratislavy,¹⁰¹ Šrobár sa s Piccionem dohodol o ďalšom spoločnom postupe proti pracujúcim Slovenska,¹⁰² ktorým nestačily heslá o národnej slobode, ako aj prázdne sľuby, ktoré buržoázia šířila, aby tlmilo revolučné vzplanutie.

Dohovor Piccioneho s V. Šrobárom o ďalšom spoločnom postupe sa javil slovenskej buržoázii o to nevyhnutnejší, že bratislavskými udalosťami sa demonštrácie a štrajky na Slovensku neskončili. Aj v Bratislave ďalej pokračoval štrajk.¹⁰³ 12. februára začal štrajk robotníkov vo Vrútkach,¹⁰⁴ 13. februára trať Zvolen—Vrútky—Žilina prevzalo do rúk vojsko, pretože železničiarri vyhlásili generálny štrajk.¹⁰⁵ Generálny štrajk železničiarov sa zakrátko rozšíril na celé Slovensko.

V Košiciach vypukol generálny štrajk 14. februára o 9. hod. ráno.¹⁰⁶ Všade hlavnou príčinou štrajkov bola obrovská bieda a hlad pracujúcich. Štrajky viedly ľavicové živly soc. demokracie, ktoré sa začaly od začiatku r. 1919 postupne formovať. 16. februára sa konalo veľké shromaždenie v Prešove, na ktorom sa zúčastnilo vyše 2000 pracujúcich.¹⁰⁷ Štrajky a demonštrácie prebiehaly na celom Slovensku. 17. februára vypukol všeobecný štrajk v Poprade,¹⁰⁸ v Krompa-

¹⁰¹ AMZ-PA-3552.

¹⁰² Tamže.

¹⁰³ AMZ-PA-4282, Situačná zpráva pre VKPR.

¹⁰⁴ Tamže.

¹⁰⁵ Tamže.

¹⁰⁶ AMZ-PA-4284, Situačná zpráva pre VKPR, súčasne hlásený generálny štrajk aj na Ostravsku.

¹⁰⁷ ÚVA-VKPR-2, Situačná zpráva z 15. februára.

¹⁰⁸ ÚVA-VKPR-2, Situačná zpráva zo 17. februára.

choch a v Smolníku búrlivo protestovali 18. februára robotníci proti nezamestnanosti a hladu.¹⁰⁹

Keď vypukol štrajk v Košiciach, Piccione dostáva zprávu, že sa v meste konajú tajné schôdzky štrajkujúcich, na ktorých sa vraj rozhodlo, aby robotníci zničili dôležité objekty.¹¹⁰ Preto sa Piccione rýchlo odobral do Košíc, aby osobne viedol potlačenie štrajku. 18. februára vyzval Piccione v prítomnosti župana zástupcov košických robotníkov, aby sa neodvažovali demonštrovať a štrajkovať, pretože tým nedosiahnu nič iné len znepokojenie pokojného života.¹¹¹ Bola to výstraha robotníkom, ktorá hovorila, že čsl. buržoázia spolu s talianskou vojenskou misiou je odhodlaná nemilosrdne potlačovať akýkoľvek prejav nespokojnosti pracujúcich.

Čsl. légie pod vedením talianskych dôstojníkov využívala čsl. buržoázna vláda na potlačovanie revolučného hnutia najmä na južnom Slovensku od Bratislavy až po Košice. Vo všetkých väčších mestách, ako Komárno, Nitra, Levice, Lučenec a samozrejme v Bratislave a Košiciach, ako aj v iných mestách boli vojenskými veliteľmi mesta talianskí dôstojníci.

Talianska vojenská misia si pre seba nárokovala čo najväčšiu právomoc. Vystupovala ako rozhodujúca mocenská sila. Talianski dôstojníci sa pripravovali na dlhý pobyt v Československu. Talianska vojenská misia si vynucovala rozhodnú kompetenciu v oblasti svojho vojenského pôsobenia, ale často aj v oblasti politickej správy. Nechcela pripustiť, aby sa bez jej vedomia a súhlasu urobilo nejaké opatrenie. Ak sa stalo, že československý dôstojník vydal nejaké nariadenie bez toho, žeby bol požiadal o súhlas talianske velenie, nariadenie československého dôstojníka bolo zrušené.¹¹²

Svojevôľa talianskych dôstojníkov išla tak ďaleko, že v Lučenci veliteľ siedmej divízie generál Boriani zakázal bez odôvodnenia československému vojsku, aby sa zúčastnilo oficiálne slávnosti na počesť najväčšieho slovenského básnika P. O. Hviezdoslava.¹¹³

Proti talianskym dôstojníkom rástol v radoch čsl. vojska veľký odpor. Koncom januára 1919, teda iba po mesačnom pôsobení talianskej vojenskej misie na Slovensku, píše V. Šrobár predsedovi vlády o rozhorčení čsl. vojska proti Talianom: „*Je obava, že naše*

¹⁰⁹ ÚVA-VKPR-2, Situačná zpráva z 19. februára.

¹¹⁰ ÚVA-VKPR-2, Situačná zpráva z 18. februára.

¹¹¹ ÚVA-VKPR-2, Situačná zpráva z 19. februára.

¹¹² AMZ-PA-3554.

¹¹³ AMZ-PA-3541.

*vojsko im vypovie poslušnosť a stane sa niečo katastrofálneho.*¹¹⁴

Veľký odpor proti talianskemu veleniu rástol v celom čsl. vojsku na Slovensku.

Vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie bol aj v armáde stále živý a pomáhal mnohým vojakom správne sa orientovať. V čsl. vojsku na Slovensku vytváraly sa už v januári 1919 ilegálne bunky vojakov, ktorí s veľkými sympatiami sledovali vývoj v Sovietskom Rusku, a ktorí na Slovensku mali veľmi dobrú príležitosť soznámiť sa s buržoáznym, vykorisťovateľským a utláčateľským charakterom nového štátu. Bunky vydávaly letáky,¹¹⁵ v ktorých presvedčovali ostatných vojakov o správnosti vecí robotníckej triedy. Niektoré útvary, v ktorých pôsobili ľavicoví socialisti, pretože zrejme ide o ľavicových sociálnych demokratov, stali sa pre talianske vojenské velenie, ako aj pre ciele, na ktoré ich čsl. vláda používala, úplne nespoľahlivé. Tak napr. mužstvo 72. pešieho pluku v Bratislave bolo ohodnotené vojenským velením ako úplne nespoľahlivé. Veľkú časť mužstva, ako aj časť dôstojníkov navrhol okamžite vymeniť.¹¹⁶ Uvedomelí príslušníci pracujúcich tried stali sa rozhodne proti talianskemu vojenskému veleniu, v ktorých videli predstaviteľov imperialistickej mocnosti, zasahujúcej do vnútorných záležitostí českého a slovenského ľudu. Tejto časti čsl. vojska bolo jasné, že úlohou talianskych dôstojníkov na Slovensku je hájiť záujmy československej buržoázie, ako aj presadzovať súčasne v Československu taliansky vplyv.

Talianski dôstojníci dráždili čsl. vojakov i tým, že sa stýkali takmer výhradne s maďarskou aristokraciou a maďarskou veľkoburžoáziou.¹¹⁷ Z toho vznikali stále častejšie obvinenia Talianov zo sympatií k Maďarom, ktoré argumenty najviac používalo proti talianskemu veleniu čsl. dôstojníctvo, nacionalisticky orientované a nespokojné, že cudzí dôstojníci majú v rukách vysoké miesta vo vojsku, ako aj s tým spojené výhody. Sympatie talianskych dôstojníkov k Maďarom sa viazali výlučne na maďarské privilego-

¹¹⁴ AMZ-PA-114.

¹¹⁵ Jeden z letákov podpísaný Vojenskou radou hovorí o represáliách gen. Piccioneho voči vojakom 28. pluku. V letáku sa hovorí, že väčšina vojakov 28. pluku sa hlási ku komunizmu. Chcú koniec vojny, koniec militarizmu, koniec kapitalizmu. V závere je výzva: „Vojaci, organizujte sa do komunistickej strany. Vojenská rada.“ Archív Ustavu dejín KSS, Slovenská republika rád 1, (leták je v češtine).

¹¹⁶ AMZ-PA-4286.

¹¹⁷ AMZ-PA-4289.

vané vrstvy, a to najmä ženského pohlavia, proti maďarskému pracujúcemu ľudu postupovali rovnako brutálne, ako aj proti slovenskému.

V mnohých miestach dochádzalo ku konfliktom medzi štátnym aparátom a miestnymi talianskymi veliteľmi, ktorí zasahovali a vmiešavali sa do vnútornej správy.¹¹⁸ Do Prahy prichádzalo mnoho sťažností na správanie sa celej talianskej vojenskej misie na Slovensku.¹¹⁹ Treba však zdôrazniť, že vláde tieto sťažnosti prichádzaly veľmi vhod. Československá buržoázia sa bola už definitívne zapredala francúzskemu imperializmu.

13. februára prišla do Prahy francúzska vojenská misia pod velením generála Pellého. Francúzska vojenská misia sa skladala zo 45 dôstojníkov. Vtedy bol už ďalší osud talianskej misie na Slovensku rozhodnutý. Talianska vojenská misia podľa názoru predstaviteľov čsl. buržoázie splnila si už svoju čiernu úlohu pri potlačovaní revolučného hnutia a teraz mala túto úlohu prevziať francúzska vojenská misia.

Medzi talianskou a francúzskou vojenskou misiou nastal konflikt o právomoc a vplyv v Československu, resp. na Slovensku. Tento konflikt odzrkadľuje súperenie imperialistických mocností o vplyv v ČSR.

* * *

Pokračovanie.

¹¹⁸ V. Šrobár, c. d., 463.

¹¹⁹ Sťažnosti boli motivované zväčša maďarofilstvom talianskych dôstojníkov. V jednej z nich sa napr. hovorí, že talianska vláda si chce získať sympatie Maďarska, a preto inštruovala taliansku vojenskú misiu v tom smere, aby vychádzala v ústrety Maďarom. „Talianska vláda vraj tajne rokuje s Maďarmi o spolku proti Juhoslovanom.“ Klofáčova zpráva Prezidiu ministerskej rady, AMZ-PA-4269.